

др Томас МАЈЕР
менаџер Отвореног регионалног фонда за југоисточну Европу –
правна реформа

Кристијан АТЕНШТЕТ
заменик менаџера Отвореног регионалног фонда за југоисточну
Европу – правна реформа

УВОЂЕЊЕ РЕГИСТРА НЕДРЖАВИНСКИХ ЗАЛОЖНИХ ПРАВА У ЈУГОИСТОЧНОЈ ЕВРОПИ*

Резиме

У овом раду аутори дају основне смернице недржавинских заложних права у земљама југоисточне Европе. Они пореде квалитет законског оквира, регистра и његову имплементацију. У земљама у којима законски оквир није кохерентан правном систему, квалитет законодавства је низак, што има неодређен утицај на његову примену, и представља нови извор разједињавања правних система.

Кључне речи: недржавинска заложна права, југоисточна Европа, регистар.

* Овај рад је превод чланка „Einführung besitzloser Pfandrechte in Südosteuropa“, објављеног у: *Probleme des Vertragsrechts und der Vertragssicherung in den Staaten des Kaukasus und Zentralasiens*, Berlin Verlag, 2008.

І Увод

Правне реформе у југоисточној Европи прате веома разнолик процес трансформације у региону, који је услед страшних ратова на Балкану имао прекиде. Трансформација је, додуше, у Мађарској, Бугарској и Румунији почела са распадом Савета за узајамну економску помоћ 1991. године, који је престао да постоји практично истовремено са превазилажењем система планске привреде у Албанији 1991. и са распадом Социјалистичке Федеративне Републике Југославије 1992. Ипак су предуслови те трансформације били различити. Албанија је под режимом Енвера Хоџе била економски изолована. Приватно право скоро да није ни постојало. Мађарска, Румунија и Бугарска биле су, међутим, део привредних структура источног блока. Југославије је, насупрот томе, од касних 60-их година имала свеобухватне економске односе са западним индустријским нацијама, иако углавном преко друштвених предузећа. С тим у вези, у некадашњој Југославији постојала је ипак донекле развијена приватна економија и са Законом о облигационим односима из 1978. године (обратите пажњу на 30-огодишњи јубилеј овог закона, који скоро непромењен и даље важи у новим државама у региону) модерна и примењивана кодификација облигационог права, што се види по различитим коментарима и свеобухватној судској пракси. Ратови у Хрватској 1991–1995. и у Босни и Херцеговини 1992–1995. и на крају рат на Косову 1999. додатно су пореметили те структуре. Преко привременог решења у виду државне заједнице Србија и Црна Гора, која је постојала од 2002. до 2006. и која је престала да постоји са референдумом о независности у мају 2006. распад са проглашењем независности албанске етничке већине на Косову 17.2.2008. доживео је своју прелиминарну завршницу не доносећи са собом мир у региону.

Пројекти правне реформе Немачког Друштва за техничку сарадњу (ГТЗ), који су са радом почели у различитим тренуцима и који би се могли поредити са пројектима на Кавказу и у централној Азији, постоје само у Албанији (од 1992.), у Босни и Херцеговини (од 1996.) и у Савезној Републици Југославији (од 2001., сада у Србији). Од 2007. постоји и регионални пројекат Отворени регионални фонд за југоисточну Европу – правна реформа, који има сличне задатке и који би требало да постане нови инструмент у сарадњи на пољу развојне политике.

Правне традиције региона одговарају геополитичком положају Балкана, који је обележен вишедеценијским владањем Османског и Хабсбуршког царства. Словенија и Хрватска доживљавају се и даље као део те традиције, док је Босна и Херцеговина научила да се сналази на обе стране. У данашњој Србији на основу ових хегемонистичких праваца дошло је до поделе на хабсбуршку правну традицију, која је посебно

заступљена у Војводини, на северу државе, и на османску традицију, која је заступљена на читавом југу земље. То је очигледно у земљишним књигама, које су од средине 19. века вођене у Војводини и које су најпре вођене на немачком, затим на мађарском и тек од оснивања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1918. године на српскохрватском језику. Даљи развој система вођења земљишних књига, који се све до II Светског рата односио на значајан урбани простор, указује на даље спровођење хабсбуршких традиција, које би могле бити допуњене Грађанским закоником Српске Краљевине из 1844., који је био наследник Општег грађанског законика. Македонија и Албанија следиле су османску традицију, док се правни развој Црне Горе одвијао самостално упркос утицајима из Италије.

Упркос овим регионалних разликама државе се суочавају са сличним изазовима када се ради о реформи правних система. При томе су државе које су ушле у ЕУ у оквиру проширења на исток (Мађарска, Словенија, Бугарска и Румунија) већ прилагодили свој правни систем правном систему Европске уније одн. далеко су одмакле у том прилагођавању. За остале државе обавеза хармонизације правних прописа проистиче из Споразума за стабилизацију и придруживање који је закључен са Европском Унијом, осим када се ради о Србији и Босни и Херцеговини. Не баш у директној вези са тим су даље реформе правних система од планских у системе тржишне економије, које су преко Копенхашких критеријума добиле директну европску димензију. Тамо је још 1993. за државе средње и источне Европе установљено следеће:

„iii) Европски савет одлучио је да државе-кандидати из средње и источне Европе које то желе могу постати чланице Европске Уније. До приступања може доћи чим држава-кандидат буде у стању да испуни своје обавезе у вези са чланством као и неопходне економске и политичке предуслове.

Као предуслов за чланство држава-кандидат мора остварити институционалну стабилност као гаранцију демократског поретка и система правне државе, поштовање људских права као и поштовање и заштиту мањина; захтева се такође и функционална тржишна привреда као и способност да се учествује у односима конкуренције на тржишту Европске Уније. Чланство осим тога подразумева да поједине државе кандидати могу преузети на себе обавезе које проистичу из чланства и да могу усвојити циљеве Европске Уније као што су економска и монетарна унија.“¹

1 Доступно на адреси: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=DOC/93/3&format=HTML&aged=1&language=DE&guiLanguage=en>.

Поред преузимања правног система ЕУ потребно је испунити и критеријуме правне државе и увести тржишну привреду тако да и у областима које нису обухваћене прописима ЕУ морају бити спроведене правне реформе. То се посебно односи на уређење права својине, која у складу са чл. 295² Уговора ЕЗ изричито остаје недодирљива, при чему уређење права својине са обележјима планске привреде свакако није погодно да служи као оквир за тржишну привреду.

Област права својине у свим државама је била предмет свеобухватних реформи. Као у многим земљама у трансформацији те реформе нису биле толико последица потребе за кохерентним нормирањем те целокупне области колико су биле последица постављања посебних законских прописа са познатим и на многим местима већ реализованим ризицима.

II Регистар заложних права као нови феномен у земљама у трансформацији

Од 1992. године Европска банка за обнову и развој пружа подршку у области увођења права обезбеђења кредита у државама у трансформацији. При томе је циљ подршка развоју функционалног кредитног система увођењем права обезбеђења кредита. У том смислу 1994. је објављен модел закона који је био заснован на поглављу 9 Јединственог трговинског законика (*Uniform Commercial Code*).³

Увођење регистра заложних права у правни поредак са обележјима континенталног европског права у земљама у трансформацији наслања се на традицију ручне залоге (и законских заложних права). Државина има посебан значај утолико што из тог стварног односа према објекту настаје привид правног односа, који је у одлучујућем смислу обележио право својине у односу на покретне ствари. Све већа потреба за финансирањем ишла је руку под руку са развојем права обезбеђења кредита. Традиционална ручна залога била је само условно погодна за то, јер је повезана са предајом предмета залоге. Управо инвестициона добра стога не долазе у обзир као заложни објект код ручне залоге. У системима планске привреде постојао је никакав или врло рудиментаран кредитни систем, пошто су и одобравање кредитних средстава као и читав финансијски систем текли у складу са принципима планске привреде.⁴ Институције попут обезбеђивања кредита преносом имо-

2 Уговор о оснивању Европске Заједнице од 25.3.1957 (BGBl. 1958 II S. 1) који је последњи пут измењен чланом 2 Уговора из Лисабона од 13.12.2007 (ABl. Nr. C 306 S. 1).

3 Доступно на адреси: <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/model/modelg.pdf>.

4 То је посебно у југоисточној Европи било веома развијено и након брзог укидања централног платног промета, који је био опремљен модерном компјутерском опремом, дошло је до значајних проблема у одвијању платног промета по новим прин-

вине биле су непознате и супротстављене принципима заложног права који су важили и у немачком праву. Да би се, с једне стране, постигао публицитет који код имовине као обезбеђења није присутан и да би се, с друге стране, покретне ствари могле искористити као основа за обезбеђење кредита, направљен је покушај да се уведе недржавински регистар заложних права као институт који је у складу са све већом потребом за кредитима у приватном сектору економије.

У земљама југоисточне Европе Мађарска и Србија имале су подршку Европске банке за обнову и развој приликом увођења приступног регистра заложног права. Поред Европске банке за обнову и развој веће пројекте у тој области имали су USAID у Албанији, Црној Гори и Босни и Херцеговини. При томе је договорена подела посла која је само донекле протекла успешно. Ово је осврт који се ограничава на земље у којима је правну реформу спроводио ГТЗ (Босна и Херцеговина, Србија, Македонија, Црна Гора и Албанија).

1. Босна и Херцеговина

Развој права у Босни и Херцеговини обележен је веома комплексном организацијом државе која је проистекла из Дејтонског споразума из 1995. Целокупна држава располаже само ограниченим законодавним надлежностима, које обухватају спољну и безбедносну политику.⁵ Док се Федерација Босне и Херцеговине састоји од 10 кантона, који имају сопствене свеобухватне законодавне надлежности, Република Српска има централистичка обележја. На крају, ту је и дистрикт Брчко који такође има већи део законодавних надлежности. Високи представник УН,⁶ који је уведен у оквиру Дејтонског споразума и кога постављају УН, поседује свеобухватно право вета на одлуке свих државних органа.

Са пројектом ГТЗ-а у Босни и Херцеговини обављене су најпре на захтев партнерских влада ентитета консултације у вези са законом о регистру земљишта и законом о нотарима, при чему су у оба случаја радне групе саставиле заједничке нацрте за све ентитете, који су се онда спроводили на нивоу ентитета.⁷ Радна група за израду законика о пра-

ципима, али и до привремене немогућности да се у извршним поступцима дође до банкарских рачуна правних лица.

5 Упор. чл. III ст. 1 Устава Босне и Херцеговине (Анекс 4 Дејтонског споразума); доступно на адреси: http://www.ohr.int/dpa/default.asp?content_id=379.

6 Упор. анекс 10 Дејтонског споразума.

7 Спровођење Закона о регистру земљишта одвија се од 2002. уз кофинансирање Шведске и Аустрије, а од 2004. уз управљање великог пројекта Светске банке. Што се тиче нотарара, у марту ове године почели су у Републици Српској да раде нотари након што су 2007. већ почели да раде у Федерацији Босне и Херцеговине.

ву својине,⁸ која је радила од 2002. уз учешће хрватских и аустријских стручњака, 2006. је представила заједнички нацрт, који је узео у обзир законе о заложним регистрима, који су донети у међувремену и који поред права на регистар садрже и материјално-правне прописе о заложном праву на покретним стварима и потраживањима.

Још 2002. године донети су у оба ентитета закони, који су имали за циљ да уведу заложни регистар, али који никада нису спроведени. Стога је пројекат USAID уз учешће локалних стручњака саставио закон за читаву државу, који је 2004. године донет у државном парламенту и који је ступио на снагу у новембру 2004. иако Република Српска није пристала да одустане од своје надлежности.

Овде представљамо основне податке који су садржани у том законском решењу, које се независно од начина на који је донето, сада спроводи:⁹

– *Обим*

Поред заложних права региструју се и друга права обезбеђења како би она имала приоритет у односу на друга права у извршењу (упор. чл. 1 ц у вези са чл. 2 Босанског закона о залогама). При томе се ради о имовини са ограничењем, о кирији и правима у оквиру уговора о транспорту.

– *Заложни објекти*

Објекат заложног права може бити имовина залогодавца (чл. 3), при чему се под имовином дефинише предметна или не-предметна покретна имовина (чл. 2, деф. „имовина“). У складу са прописом о извршењу у чл. 28 тиме су обухваћена и потраживања.

– *Настајак*

Упис у регистар је поред постојања уговора о кредиту предуслов за настајак, што значи да има конститутивно дејство (чл. 4).

– *Форма*

Босанско право не захтева формални захтев за образложење заложног права.

8 2003. године представљен је Закон о облигационим односима, који је био заснован на старом закону и који је канцеларија Високог представника најпре покушала да спроведе на нивоу читаве државе, у чему се до данас није успело.

9 Ради бољег поређења овде је представљено пет основних података. У обиму је представљено: која права могу бити регистрована; код настанка да ли регистрација има конститутивно дејство; који формални захтеви постоје; како је регулисана куповина у доброј вери без оптерећења; какво дејство има заложно право.

– *Куповина у доброј вери*

Куповина у доброј вери у оквирном закону није регулисана. Једино за куповину у оквиру заложне продаје постоји одредба у чл. 31 да у том случају долази до куповине у доброј вери без оптерећења.

– *Трајање њрава*

Чл. 17 и) предвиђа да Министарство правде може да одреди трајање дејства регистрације до чега (до сада) није дошло.

– *Дејство*

До употребе заложног објекта долази у складу са чл. 29 продајом заложног објекта на аукцији преко судског извршитеља или приватном продајом, уколико је то предвиђено уговором о залози. У складу са чл. 26 закона услов је да је извршни суд донео решење о извршењу.

У нацрту законика о стварном праву, који се само у Републици Српској налази у законодавном поступку, регистар заложних права узет је у обзир утолико што ствари које су оптерећене регистром заложних права не представљају додатак (припадак) (чл. 11 ст. 4 и чл. 14 ст. 4 нацрта). Осим тога, заложно право има дејство у односу према трећим лицима са регистрацијом у складу са чл. 21 ст. 3 нацрта. Заложно право престаје када постоји сазнање о заложном праву које се претпоставља када је оно унето у регистар залога (чл. 111 ст. 5 нацрта). Купац у доброј вери мора обратити пажњу на заложно право уколико је увидом у регистар могао да сазна за његово постојање, осим у случају да је до продаје дошло у оквиру редовног пословања (чл. 111 ст. 6 нацрта).

Упис у регистар заложних права одвија се на основу идентификационог броја или броја из трговинског регистра залогодавца и на основу серијског броја заложеног објекта уколико тај број постоји. Посебно проблематично делује то што се увид омогућује само уколико је у регистру отворен рачун са уложених 200 КМ (одговара отприлике износу од 100 евра). То би требало да буде компензовано понудама банака и пошта, које траже надокнаду за увид. Додуше, у тој области нису могла бити прикупљена искуства, јер су сви покушаји да се искористи одговарајућа услуга пропали и то због тога што шалтерски службеници нису упознати са проблематиком.

Европска банка за обнову и развој овај регистар сматра модерним системом са одређеним ограничењима, која се углавном односе на извршење.¹⁰ Извештаји генерално кажу да због тога што је овај систем уведен тек 2004. још увек не постоје релевантна искуства.¹¹

10 Упор. <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/facts/bossur.pdf>.

11 Информација представништва Привредне коморе Аустрије у Сарајеву.

2. Србија

Реформа стварног права у Србији систематски је у ствари започета тек 2005. године, између осталог и због тога што је након рушења власти Слободана Милошевића тек од октобра 2000. постојала релативно стабилна влада на челу са премијером Ђинђићем. Након убиства Ђинђића у марту 2003., међутим, све владе након његове су измениле све запослене у министарствима, што није нетипично за државе у плуралистичкој трансформацији. Осим тога, са распадом остатка Савезне Републике Југославије, изласком Црне Горе из државне заједнице Србије и Црне Горе и проглашењем независности од стране косовских Албанаца били су повезани значајни делови сваке од влада после Ђинђића. Стога не чуди што закон о регистрованим заложним правима на покретним стварима потиче из 2003. Након тога донет је само Закон о хипотекама, који у својој изгласаној верзији има значајне дефиците. Од 2005. једна група српских стручњака поднела је свеобухватан нацрт закона о власништву, који је запео у узбурканој ситуацији нових избора након проглашења независности Косова. Упркос томе, узета су у обзир и регистрована заложна права тако што је та материја интегрисана у нацрт и тако што су основне одлуке, које су донете у важећем закону, остале сачуване у комплексном нацрту.

Важећи закон о заложним правима уписаним у регистар¹² састављен је у оквиру пројекта Европске банке за обнову и развој уз вођство водећег стручњака за стварно право у региону, професора Миодрага Орлића. У оквиру једног пројекта USAID основана је посебна агенција (Агенција за привредне регистре), која сада ради на имплементацији закона.

Основни подаци су следећи:

– *Обим*

Српски закон ограничава се на упис у Регистар заложних права.

– *Заложни објекти*

Објекат заложног права може бити покретна ствар (чл. 9 ст. 1), али и покретне ствари одређене по врсти (чл. 9 ст. 2) као и збир покретних ствари (чл. 9 ст. 3). Поред покретних ствари предмет заложног права могу бити и потраживања и друга преносива права (чл. 10).

12 Службени гласник РС, бр. 57/03, 61/05, 64/06.

– *Насијанак*

И у српском праву упис у Регистар има конститутивно дејство (чл. 4). Уколико залогодавац, међутим, нема право својине или ако залога из неког другог разлога није пуноважна, онда упис у Регистар залог не производи правно дејство (чл. 4 ст. 2).¹³

– *Форма*

Српски закон предвиђа писану форму уговора о залогу (чл. 3 ст. 2). Од тога се разликује захтев за упис у регистар који може поднети власник или се може поднети уз његову изричиту сагласност (чл. 5).

– *Кувовина у доброј вери*

Заложно право може се понудити трећим лицима (чл. 6). У случају продаје објекта залог купац га купује без оптерећења уколико до продаје долази у оквиру редовне делатности залогодавца (чл. 23 ст. 6). Иначе, сматра се да су трећа лица упозната са постојањем заложног права на основу самог уписа у Регистар (чл. 61).

– *Трајање права*

Српски закон не познаје временско ограничење заложног права.

– *Дејство*

Српски закон прави разлику између случајева у којима је залогодавац привредни субјект (чл. 27) и оних у којима залогодавац није закључио уговор о залози у оквиру привредне делатности (чл. 28). У првом случају може бити уговорена слободна продаја и прелазак својине по утврђеној или тржишној цени, док у другом случају то може бити договорено тек након доспелости (чл. 28 ст. 4). Ако дужник не испуни своју обавезу о доспелости, заложни поверилац стиче право на државину (чл. 35 ст. 1). До намирења долази продајом ствари на различите начине (чл. 43).

Вођење регистра требало је најпре да преузме на себе специјализована агенција. У току реформе регистра предузећа и након доношења закона о финансијском лизингу основана је Агенција за привредне регистре која води све регистре. Размишљало се о томе да се и хипотеке региструју у Агенцији за привредне регистре иако су предузети знатни

13 То би, иначе, требало да важи и за босанско право, пошто чл. 3 Босанског закона предвиђа да објект заложног права могу бити ствари у својини залогодавца, али и ствари на којима залогодавац тек стиче право својине куповином.

напори како би се систем регистравања права на земљиштима водио у интегрисаном систему заједно са катастром. Генерално гледано, у Србији се дакле реализује опасност да новооснована агенција неће радити уз покривене трошкове, значи да ће настати фискална оптерећења, која ће, барем је то до сада тако било, бити покривана из буџета. Регистар, који је формиран након много одлагања, доступан је бесплатно преко Интернета тако да, за разлику од ситуације у Босни, и приватна лица могу да приступе регистру без посебних проблема.

Као и у Босни и Херцеговини Европска банка за обнову и развој и систем у Србији сматра модерним системом са одређеним ограничењима.¹⁴

3. Македонија

Док су пројекти ГТЗ били непосредно укључени у увођење у Босни и Херцеговини и у Србији, развој ситуације у осталим земљама може једино бити представљен на основу расположивих информација.

– *Обим*

Македонски закон о уговорним заложним правима из 2003. (донет је дакле скоро истовремено кад и закон у Србији) регулише поред заложних права уписаних у регистар и државинска заложна права (чл. 3) и хипотеке (чл. 1).

– *Предмети залоге*

Предмети залоге могу бити покретне ствари, хартије од вредности и потраживања било које врсте као и непокретности (чл. 4). Као и у Србији и Босни и Херцеговини заложно право може постојати на стварима које ће тек у будућности бити пренете на залогодавца (чл. 7 и 8).

– *Настајак*

Недржавинско заложно право настаје са уписом у регистар. У случају државинског заложног права предуслов је предаја објекта (чл. 14). Осим тога постоји могућност да се државинско заложно право упише у регистар (чл. 20).

– *Форма*

Осим у случају државинског заложног права уговор о залогу мора бити у писменој форми (чл. 21).

14 Упор. презентацију Фредерика Дахана (*Frederique Dahan*) из 2005. (необјављена), која припада одговарајућем одељењу Европске банке за обнову и развој.

– *Куповина у доброј вери*

Куповина у доброј вери без оптерећења могућа је уколико се ствар продаје у оквиру пословне активности или ако се ради о хартијама од вредности, уколико су оне купљене на берзи (чл. 37). Сазнање о садржају регистра залога је фиктивно (чл. 50 ст. 2).

– *Трајање њрава*

Упис у регистру брише се након пет година, али може бити продужен 6 месеци пре истека (чл. 54).

– *Дејство*

Заложни поверилац може, уколико то није утврђено уговором о залози, да изабере да ли ће нотар, суд, посебна агенција или берза да спроведу продају објекта залогe (чл. 59 ст. 1), при чему за сваку опцију важе посебна правила (чл. 59 ст. 2). Могуће је такође „комерцијално спровођење“, за које важе посебни прописи (чл. 60).

Специфичност македонског права је у томе што у случају стварних или правних недостатака залогодавац мора да отклони те недостатке или да понуди неки други објекат у замену на који ће да буде стављена залога (чл. 32).

Као и у Босни и Херцеговини увид у регистар залога се плаћа (чл. 51).

Постојеће статистике показују да се регистар у Македонији релативно слабо користи.¹⁵ Упркос томе, Европска банка за обнову и развој тај систем сврстава у модерне системе са ограничењима. Поред непрегледног мноштва начина продаје у ограничења би се могли сврстати релативно високи трошкови регистра.¹⁶

4. Црна Гора

– *Обим*

Закон обухвата заложна права, при чему није експлицитно поменуто да ли се тиме мисли на државинска заложна права. Хипотеке на непокретностима су искључене (чл. 1.4 ц), при чему додуше заложна права могу постојати на значајним саставним деловима непокретности (чл. 1.4. ц) у вези са чл. 2, дефиниција „инвентара“).

15 EBRD, *Survey of Charges Registries in the Balkans* из 2004. године.

16 Coface Austria, *Извештај за инвестиције и извознике*, Македонија, јули 2006.

– *Предмет залога*

У чл. 3 помињу се само покретне ствари које се тренутно или у будућности могу приписати залогодавцу, при чему су у складу са чл. 2 набројана и права која нису предметна, иако су непокретности поново искључене.

– *Настанак*

У складу са чланом 5.1 закона уговорна залога заснована је након закључења уговора о залози када залогодавац има права на предмету залоге (чл. 5.2 ц). Карактеристично је то што је још један предуслов за настанак заложног права то да залогодавац мора нешто да добије од залогопримца (чл. 5.2 б). Поред уговора о залози у складу са чл. 15.1 заложно право мора бити уписано у регистар што је донекле изненађујуће с обзиром на формулацију чл. 5.1.

– *Форма*

Уговор о залози у складу са чл. 6.2 мора бити у писаној форми.

– *Куповина у доброј вери*

Као и у осталим земљама може доћи до куповине у оквиру уобичајене пословне активности без оптерећења (чл. 13.2 а). Додуше, у дефиницији редовне пословне активности (чл. 14) предвиђено је да купац и продавац послују савесно одн. у доброј вери (чл. 14.2).

– *Трајање права*

У складу са члану 17.2 извод из регистра важи три године од уписа у регистар, осим ако залогопримац не поднесе захтев за продужење три месеца пре истека рока (чл. 17.3) или ако не преузме залог.

– *Дејство*

Код доспелости залогопримац може у складу са чл. 20 да оствари решење о извршењу при чему уговор о залогу важи као извршна исправа (чл. 20.3). Продају реализује залогопримац (чл. 20.11), при чему и изнајмљивање може бити опција).

У Црној Гори се заложно право уписано у регистар, које је уведено 2003. године и које је подржано од стране USAID у пројекту у оквиру кога је такође састављен текст закона, није одомаћило.¹⁷ То можда има везе са законом о средствима обезбеђења који је донет нешто пре тога. Министарство правде изјавило је поводом једног састанка

17 Након годину дана било је 110 уписа, упор. *Survey of Charges Registries in the Balkans* из 2004. године

2005. године да у неком суду у Подгорици сигурно постоји просторија у којој је компјутер који се скоро никада не користи. Покушаји да се детаљније прегледа та просторија пропали су, а нису ни довољно одлучно спровођени.

5. Албанија

Албански закон о заложном праву потиче из 1999. године. У Албанији је радио исти тим консултаната који је и у Босни и Херцеговини радио на тамошњем оквирном закону. Ипак је текст значајно другачији од босанског закона посебно због тога што је Албанија једина међу овде представљеним државама која није била део бивше Југославије, у којој су постојали одређени формални захтеви које су текстови закона морали да испуне, као што је обавезно навођење предмета који закон регулише увек у почетном члану. Стога ћемо упркос садржинских сличности представити најважније податке који важе и за Албанију.

– *Обим*

Албански закон у чл. 2 регулише све активности које производе заложно право. Поред заложног права обухваћена је и „продаја конта“, права из уговора о транспорту и дугорочних кирија (чл. 2 ст. 2).

– *Предмет залоге*

Предмет залоге могу бити све покретне ствари или нематеријална актива.

– *Насијанак*

За разлику од босанског закона упис у регистар није наведен као конститутивни елемент заложног права.

– *Форма*

За заложни уговор предвиђена је писмена форма у складу са чл. 5 а.

– *Куйовина у доброј вери*

Као и у Босанском закону у оквиру куповине заштићен је само купац у доброј вери (чл. 39). Одређена заштита могла би се извести из чињенице да је у складу са чл. 28 упис у регистар без правног дејства ако се на основу имена или серијског броја предмет залоге не може добити из базе података.¹⁸

18 Упор. и чл. 20 ц Босанског закона, који то такође регулише.

– *Трајање њрава*

Као и у босанском праву Министарство правде може да одреди трајање регистрације (чл. 26 и).

– *Дејство*

Продаја предмета залоге одвија се као и у Босанском закону у складу са чл. 34 при чему је такође потребно извршно решење суда (чл. 31).

Као једину од овде представљених држава Европска банка за обнову и развој класификовала је Албанију међу земље са развијеним модерним системом кредитног обезбеђења.¹⁹ При томе би требало узети у обзир да се судећи по расположивим статистикама, које су додуше из 2002. године,²⁰ скоро уопште не тражи увид већ се само врше уписи у регистар, а 90% захтева за упис у регистар подносе две банке које се баве издавањем малих кредита. При томе, 40% заложених објеката представља инвентар, стоку и пољопривредне производе.

6. Остале земље

Словенија и Хрватска нису увеле регистар заложних права већ су створиле могућност да се заснују судска и нотарска заложна права која имају одређене предности приликом извршења, али која се не евидентирају у електронској бази података.²¹ Последично лоше су оцене Европске банке за обнову и развој.²² За разлику од тога Мађарска, Бугарска и Румунија²³ имају веома коришћене системе,²⁴ чију законску

19 Упор. презентацију Фредерика Дахана из 2005. (није објављена).

20 The Albanian Center for Economic Research (ACER), *The Economic Impact of the Registered Pledge System in Albania*, 2002.

21 Аустријска Национална банка, *Право обезбеђења кредитна у Хрватској*, новембар 2004. У Хрватској је Законом о регистру судских и нотарских обезбеђења потраживања поверилаца на покретним стварима и правима (Закон о уписнику судских и јавнобилежничких осигурања тражбина вјеровника на покретним стварима и правима, *Народне новине Републике Хрватске*, бр. 121/2005), уведен регистар, али још увек не постоје практична искуства у вези са његовом употребом. Критичан осврт на хрватско решење: Мелиха Повлакић, „Изградња и функција регистра за обезбеђења у југоисточној Европи (2007)“, стр. 6 немачки препис, објављен на српскохрватском језику у часопису *Евројски њравник*, бр. 1/2008.

22 Ове земље су сврстане у земље са неефикасним системима, упор. презентацију Фредерика Дахана из 2005. (необјављена).

23 У Румунији регистар воде нотари који су се изборили за ту дужност на редовно објављеном конкурсy.

24 Partners for Financial Stability (PFS) Program, a cooperative program of East-West Management Institute, Inc. and USAID: *Economic Impact of the Registered Pledges System in Bulgaria* (2002).

основу представљају специјализовани закони. Мађарска је једина земља која је прописе о регистру заложних права интегрисала у грађански законик и Европска банка за обнову и развој ју је класификовала у земље са добро развијеним системом обезбеђења кредита.²⁵ На Косову је 2001. уведен регистар заложних права,²⁶ који је релативно значајно у употреби, али га Европска банка за обнову и развој у компаративној анализи није узела у обзир.

III Укупна процена

Све државе југоисточне Европе, осим Словеније, увеле су регистар заложних права од 1995. године. Законске основе у представљеним земљама могу бити оцењене веома различито и у квалитативном смислу, при чему закон у Србији има изузетно висок технички квалитет, док се институционално спровођење закона још увек налази у почетној фази. Не постоје, додуше, сазнања о економском успеху регистра. Статистике, у оној мери у којој постоје, указују једино на број и врсту уписа у регистар, али не дају податке о томе да ли је на основу увођења регистра порастао кредитни волумен²⁷ и да ли реализација заложних права има очигледних предности у односу на друга средства обезбеђења. Такође недостају подаци о квоти покривености трошкова регистра како би се упоредило фискално оптерећења са економским користима.

У системима у којима регистар има конститутивно дејство у законским основама није гарантовано да упис у регистар обављају обучени (и независни) правници. Не само због широко распрострањене корупције и лоше организованости многе међународне и билатералне организације (поред USAID и Светске банке у њих спада и Европска банка за обнову и развој) одбијају вођење регистра од стране судова.

Независно од тога, недржавински регистар заложних права представља саставни елемент спектра нових права у југоисточној Европи, који је у значајној мери прихваћен барем у земљама, које су већ постале чланице ЕУ.

25 Упор. презентацију Фредерика Дахана.

26 UNMIK, *Pledge Regulation* 2001/5 из фебруара 2001.

27 Може се, истина, говорити генерално о значајном повећању кредитног волумена, при чему не постоје упоредиве цифре са земљама које немају регистар заложних права. Хрватска важи за земљу са високим степеном задужења по глави становника, што с обзиром на недостатак регистра не може бити посматрано као пример.

Thomas MEYER, PhD

Manager of the Open Regional Fonds for South-East Europe – Legal Reform

Christian ATHENSTÄDT, PhD

Deputee Manager of the Open Regional Fond for South-East Europe – Legal Reform

INTRODUCTION OF NON-POSSESSORY SECURITY RIGHTS ON MOVABLES IN SOUTH EAST EUROPE

Summary

The authors do reflect the introduction of non-possessory security rights in South East Europe. They do compare the quality of the legislative framework, the access to the registers and the implementation. In particular with countries, where the legislative framework isn't in coherency with the legal system, the quality of the legislation is low, what do have an unidentified impact on its implementation but create another source of splintering the legal systems.

Key words: *non-possessory security rights, South East Europe, Register.*